

Flådens træ bliver til designerbænke

Gamle bolværkspæle fra Holmen og flådeegge fra Vallø bliver til bænke.

Designeren Monica Ritterband har lavet tre serier af bænke i en enkel og tidløs stil. De produceres af Bondeskovgård ved Osted.

På Flådestation Holmen trak man for nogen tid siden 150 bolværkspæle op. De stammede fra et kaj anlæg anlagt på Christian d. 7.'s tid – i 1700-tallet. Sådan noget gammelt bras, lige til at smide ud!

Men det syntes Palle Nielsen fra Bondeskovgård ved Osted var synd. For det var pommersk fyr af prima kvalitet. Kernen var helt frisk og imprægneret med salt, og dermed meget holdbar.

Palle Nielsen kontaktede designeren Monica Ritterband som hurtigt blev fanget af den historie som træet kunne fortælle. De blev enige om at bruge tømmeret til en serie gedigne og tidløse bænke og give det gamle træ nyt liv i en ny anvendelse.

Træet er først skåret op på traditionel vis og derpå *bilehugget*. Datidens tømmer blev ikke savet, men tilhugget med en bileøkse. Det fremstår med en overflade med et særligt spil. Nutidens biletræ bliver dog hugget med en maskine.

Pælene er nu blevet til en bæk med navn "Holmen". Det er en lukket serie på 275 nummererede og signerede bænke – fordi der er ikke mere træ at få.

Orlogsværftet på Holmen ophørte nemlig i 1991, og meget af det gamle tømmer der lå på lager forsvandt i den hektiske fase da værftet blev lukket. Bolværkspælene er det sidste træ der er tilbage fra værftet.

I øjeblikket er man ved at restaurere Sixtus Vold på Nyholm. Når

"Holmen" er lavet af mere end 200 år gammelt pommersk fyrretræ som er imprægneret med saltvand.

"Frederik d. 6." er lavet af flådeegge fra Vallø.

den er færdig, måske til august, er det tanken at opstille en del af de nye bænke her.

Bænke af flådeegge

Da Palle Nielsen og Monica Ritterband havde lavet "Holmen" blev de enige om at lave flere bænke, men i

åbne serier. Det er foreløbigt blevet til to modeller, som er lavet af flådeegge fra Vallø ved Køge med en alder omkring 180 år.

"Frederik d. 6." er en videreudvikling af "Holmen". Den har fået ryglæn, og der er lavet en udfræsning i sædet, så man sidder behageligt.

”Flow” er et helt koncept. Den har form som en kvartcirkel. Bænken kan stå alene, flere bænke kan sættes sammen til en halv- eller helcirkel, eller de kan fremstå i et langt og snoet forløb som kan tilpasses det rum de opstilles i.

Begge bænke laves i åbne serier med fortløbende nummer og signatur.

Der er foreløbig skovet 4 træer på Vallø. Plankekævlen skæres op i stave på 6 cm tykkelse som herefter høvles og fræses. Stavene er spejlskårne, så de ikke kaster sig ved opfugtning eller udtørring, og bænkens overflade vil derfor forblive jævn.

Stavene er tørret længere tid end normalt for at undgå tørrerevner i overfladen som kan give svampe mulighed for at angribe. (For hurtigt nedtørring betyder at overfladen udtørres mens det indre stadig er fugtigt, og da træet svinder ved nedtørring bliver der dannet fine revner i overfladen).

Hver kævle er på 8-10 m³ og kan blive til 20-25 bænke. Der er et ret stort spild, dels pga spejlskæringen, dels fordi man kun kan bruge kerne-træ uden knaster og andre fejl. Vallø siger at de har stadig 20 ha tilbage med flådeegge, så der er mulighed for at lave mange flere bænke.

Langtidsholdbar

Alle tre bænke indgår i et nyt koncept natureHistory® som sigter på at ”forene historie, fornemt dansk design og håndværksmæssige traditioner”. Målet er at bænken skal være ”tidløse, enkle i sit udtryk og stå solidt plantet i den danske muld”.

De er udformet så de kan holde i lang tid og kan tåle at stå udendørs i krævende miljøer. Stellet er udført i profilstål og overfladebehandlet til klasse C4, dvs. det kan opstilles på steder hvor der er salt i luften. De tværgående stænger i ryglæn samt øvrige beslag er lavet i syrehærdet rustfrit stål.

Stellet er samlet med stålbolte der er fremstillet i hånden. De har samme kvadratiske form som blev brugt i byggeriet på Holmen i 1700-tallet.

Mange prototyper

Bænkene blev præsenteret ved et større arrangement på Bondeskovgård d. 21. maj.

- Når jeg arbejder som designer er jeg normalt den der skubber på i processen, men her blev det

”Flow” er udformet som en kvartcirkel og er lavet af flådeeg fra Vallø...

... og fire bænke af ”Flow” kan sættes sammen til en helcirkel, eller som her en S-formet figur.

Bænkene præsenteres i et nyt showroom på Bondeskovgård ved Osted. Gulvet er lavet af endetræ af douglasgran skåret i stykker på 10x10x10 cm.

Spejlskæringen af flådeegene ses som lange lyse striber i veddet – og årringe der står vinkelret på skærefladen.

Spejlskæring

Alle stavene til bænkeene er *spejlskåret*, dvs. savsnittet går fra kanten ind mod marven. Navnet skyldes at man skærer på langs af marvstrålerne som forbinder splintved og kerneved. Det giver overfladen et glinsende skær – med lidt god vilje virker det som et spejl. Spejlskæring er især tydelig på eg som har brede marvstråler.

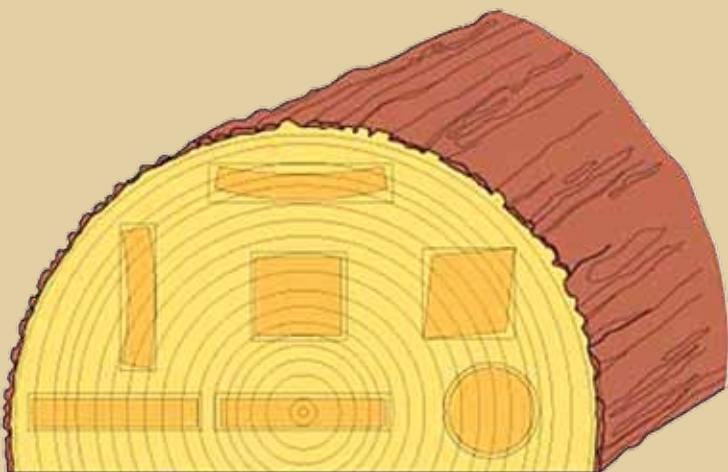
Opskæringsformen kaldes også *stjerneskæring* fordi savsnittene peger ind mod midten og minder om en stjerne.

Spejlskæringen betyder at alle årringe er vinkelret på overfladen – svenskerne kalder det *stående årringe* – det ses tydeligt på stavens endeflade. Det betyder at stavene ikke kaster sig eller vrider sig når de nedtørres – en stor fordel ved en bænk som skal stå udendørs.

Den traditionelle opskæring – *planskæring* – medfører at de fleste planker ikke har stående årringe. De vil derfor krumme sig når træet tørrer eller opfugtes, især de øverste og nederste planker som har liggende årringe.

Spejlskæring er en ret dyr opskæring. Der er et stort spild når savsnittene ikke er parallelle. Og savningen bliver mere kompliceret fordi hvert stykke skal placeres nøjagtigt på savbordet før saven sættes på.

Spildet kan begrænses noget hvis man kan udnytte stave af forskellig bredde. Det er netop hvad man har gjort ved bænkeene hvor stave af forskellig bredde veksler tilfældigt.

Figuren viser hvordan forskellige træstykker svinder ved tørring fra 30% fugtindhold og nedad. Kort fortalt vil de krumme årringe forsøge at rette sig ud og blive kortere når de tørrer. Kun de tre nederste stykker bevarer stort set den oprindelige form.

omvendt, sagde Monica Ritterband. Jeg slog nogle streger på en ser-viet, og Palle fangede ideen med det samme. Kort efter afleverede jeg færdige tegninger, og tre dage efter gik Palle i gang.

- Vi lavede mange prototyper indtil alt var som det skulle være. Jeg vil gerne takke dig, Palle, fordi du aldrig blev udmattet hver gang jeg ville rette endnu en lille detalje.

Monica Ritterband har været med i alle faser af projektet.

- Jeg er kommet ind i et helt nyt univers af træ hvor jeg hører om spejlskåret træ og bilehugning. For slet ikke at tale om fældningen af flådeegene hvor jeg fik lov at banke en kile i træet. At opleve sådan en 200 år gammel kæmpe vælte er en oplevelse som ville have inspireret mig til et dramatisk symfonisk værk hvis jeg havde været komponist.

Historien bag flådeegene

"Frederik d. 6." og "Flow" er som nævnt lavet af egetræ, som også har tilknytning til flåden. De minder om en af de største katastrofer i Danmarkshistorien – englændernes ran af den danske flåde i 1807.

Danmark havde allieret sig med Napoleon i begyndelsen af 1800-tallet, men deltog ikke i krigene i Europa. Danmark havde imidlertid en af de største flåder i verden, og englænderne frygtede at Danmark ville udlevere den til Napoleon, så han kunne bryde den engelske blokade af kontinentet.

I foråret 1807 sendte englænderne en hær og en flåde til København. Den danske hær var i Jylland for at modstå angreb fra Napoleon, og flåden var ikke klargjort efter vinteren.

Slaget var tabt på forhånd. Englænderne tog alle de skibe og skibs-

Designer Monica Ritterband var med til at fælde de store flådeegge på Vallø. Da træet nåede jorden følte hun det som "en afskedstorden fra Jordens indre".

dele de kunne finde på Holmen, og de brændte hele tømmeroplaget. Tabet svarede til 450.000 m³ godt egetræ. Da Danmark 8 år senere mistede Norge var vores rolle som stormagt definitivt forbi.

For at genrejse flåden blev der i de næste tredive år anlagt mange egebevoksninger, både i statens og de private skove. Godt nok et langsigtet projekt, men når man kom til midten af 1900-tallet skulle flåden i hvert fald ikke mangle træ til nye krigsskibe.

Omkring 1840 begyndte man at bruge jern i større omfang i skibs-konstruktion. I løbet af blot en snes år gled træ ud som materiale til større skibe. Og anlæg af flådeegge ophørte af sig selv.

Ingen af flådeegene er blevet brugt til at lave flåde fartøjer, og ganske få er brugt til at lave træskibe. Men træet kan altså bruges til mange andre gode formål – samtidig med at det kan fortælle en spændende historie.

sf

Monica Ritterband

f. 1955, autodidakt

Har arbejdet som kunstner og designer i godt ti år. Blandt hendes værker kan nævnes:

Kunsthåndværk

stage- og vaseserie for Holmegaard
Musica porcelænsserie for Royal Copenhagen
tekstilprojektet »Humanerne« og »Raindrops« for Georg Jensen Damask
tæppekollektionen »Dancers« for Ege-tæpper
plaidmotive for Elvang Interieur
et kværnesæt samt bestik for Raadvad
smykkekollektion for Flora Danica

Skulpturer

en serie af store rustfri stålskulpturer til Furesø Kommune
stor jernskulptur til Hvidovre Kommune
en stor murstensskulptur for entreprenørvirksomheden Ene-mærke & Petersen

Udsmykning

tre gavle med nodefigurer i Hvidovre
en 40 meter lang stålfriese samt to indvendige gavldekorationer for Vejles Tekniske skole
glasprojektet »Citylight« for Holmegaard
et keramisk vægrelief på 58 m² for La Farge Roofing

Brændeovn

design af brændeovns-serien »7600« for Morsø jernstøberi. Den blev nomineret i kategorien »smukkeste design« ved uddeling af brændeovnenes »Oscar« – the Vesta Awards, Reno, USA. Serien har senere fået den internationale designpris »Reddot design award 2010«.

Læs meget mere på
www.ritterband.dk

Foto af Monica Ritterband på egekævlé: Anne Sandner. Øvrige fotos: Søren Fodgaard.

Figur af svind i træstykker:
www.traguiden.se, udarbejdet af Skogsindustrierna. Her findes mange oplysninger om træs egenskaber.